

Asia Detaljipiirustusten tekijänoikeussuoja

Hakija T Oy

Annettu 13.6.2017

Tiivistelmä

Julkisivulaatan liittymädetaljeja koskevat piirustukset voivat saada tekijänoikeussuojaa, mikäli ne ovat riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä ilmentäen tekijänsä vapaita ja luovia valintoja piirustusta tehdessä. Piirustukset saivat tässä tapauksessa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeuslaki 1 §

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa kertoen toimivansa agentuuriliikkeenä, joka toimittaa keraamisia julkisivumateriaaleja rakennuttajille. Useimmat hakijan asiakkaat ovat suunnittelijoita, ja hakijan toimenkuvaan kuuluu myös tekninen neuvonanto arkkitehdeille. Hakija toimi harkitsemattomasti lähettäessään nyt kysymyksessä olevan, urakkalaskentaa varten olevan detaljipiirustusten tiedoston toiselle arkkitehdille tiedoksi, että siitäkin ilmenevällä tavalla on jossain toisessa kohteessa kyseinen asia tehty.
2. Sittemmin hakija on pyytänyt että kyseinen tiedosto, joka toimitettiin heille alun perin tarjouskyselyn yhteydessä, tuhotaan eikä sitä käytetä missään yhteydessä. Hakija kysyy, onko sähköpostitse lähetetty piirustus luvatonta suunnittelumateriaalin hyödyntämistä/tekijänoikeusrikkomus ja onko 15.000 euron korvaus arvonlisäveroineen kohtuullinen korvaus kyseisestä teosta? Hakija on toimittanut lisäksi kaksi lisäkirjelmää.

VASTINE

3. Arkkitehtitoimisto M Oy on antanut vastineen. Yleisesti suunnittelutoimistot eivät ole hakijan asiakkaita vaan tilaajat, urakoitsijat ja rakennusliikkeet. Hakija kyllä markkinoi tuotteitaan suunnittelijoille, joita nämä tietäisivät heidän tuotteidensa olemassaolosta ja voisivat käyttää niitä yhtenä vaihtoehtona suunnitteluprojekteissa. Vastineen antaja suunnitteli vuonna 2013 hankkeen Turkuun, jossa julkisivukorjauksessa käytettiin hakijan edustamaa julkisivulaattaa. Vastineen antaja teki tarkat detaljisuunnitelmat rakennuksen julkisivun uusintatyöhön yksilöllisesti suunnitelluista ratkaisuksista, muun muassa julkisivulaatan liittymädetaljeista. Näiden piirustusten nimiön yläpuolelta selviää, että piirustus on tarkoitettu vain urakkalaskentaa varten ja nimiöstä selviää suunnitelman tekijä, hanke ja hankkeen tilaaja. Piirustusta ei ole tarkoitettu muuhun käyttöön kuin mihin nimiö sen kohdistaa.
4. Hakija ei ole pyytänyt lupaa vastineen antajalta siihen, että he voivat hyödyntää kyseistä piirustusta liiketoiminnassaan muuten kuin yllä mainitun vuoden 2013 hankkeen yhteydessä. Hakija on myöntänyt käyttäneensä piirustusta ainakin yhdessä projektissa vuonna 2016 referenssiaineistona ja säilyttäneensä piirustusta itsellään yli kolme vuotta. On kiistatonta, että vastineen antajan tekijänoikeuksia on loukattu, ja 15.000 euron vaatimus tekijänoikeuksien loukkaamisesta on kohtuullinen. Lisäksi arkkitehtitoimisto on antanut lisävastineen hakijan toisen lisäkirjelmän johdosta.

ASiantuntijan kuuleminen

5. Tekijänoikeusneuvosto on kuullut asiantuntijana Aalto-yliopiston arkkitehtuurin historian lehtori Aimo Nissiä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

6. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Piirustusten tekijänoikeussuojasta

7. Vastauksena hakijan kysymykseen rakennedetaljeihin liittyvien piirustusten suhteen voidaan todeta, että tekijänoikeuslain (TekijäL) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Teoslajeista mainitaan lainkohdassa esimerkkinä muun muassa rakennustaiteen tuote. Kirjallisena teoksena pidetään saman pykälän 2 momentin mukaan myös selittävää piirustusta.
8. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
9. Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Kääntäen, tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teoksen sisältämiä ideoita, periaatteita, tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän hyödyntäen samoja tietoja kuin joku toinen henkilö omassa teoksessaan. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu esimerkiksi tiedoista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla ja yltyvät siten teostasoon, saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.
10. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
11. Rakennuksia ja rakennuspiirustuksia koskevia tekijänoikeusneuvoston ratkaisuja ovat muun muassa TN 1996:4, TN 1997:20, TN 2002:5, TN 2006:20, TN 2007:8, TN 2008:6, TN 2009:14, TN 2010:10, TN 2012:8, TN 2014:6, TN 2014:10 sekä TN 2016:14.

12. Erilaisten dokumentaation tekijänoikeussuojaa koskevia tekijänoikeusneuvoston lausuntoja ovat olleet mm. TN 1991:15, TN 1994:3, TN 1996:15, TN 2004:2 sekä 2015:4 (tekijänoikeus kameran tuotepiirroksiin, järjestelmäkarttaan, ohjekirjoihin ja teknisiin rakennepiirustuksiin sekä tietokantaan). Ratkaisuissa dokumenteilta on vaadittu varsin korkeaa omaperäisyyttä tekijänoikeussuojan edellytyksenä ja suoja-ala on ollut kapea. Useissa tapauksissa dokumentin sisällön määräsivät pikemminkin ulkoiset olosuhteet eli mitä luonteeltaan teknisiä seikkoja dokumentissa on haluttu ilmaista ja luetteloida kuin tekijänsä luova panos.

Analyysi ja johtopäätökset yksittäisten piirustusten tekijänoikeudesta

13. Kansallisessa oikeuskäytännöstä korkein oikeus on käsitellyt rakennuspiirustusten tekijänoikeutta tuomiossaan 1988:4. Asiassa oli kyse kokonaista rakennusta koskevista eikä detaljipiirustuksista. Korkein oikeus totesi, että rakennuspiirustukset voivat saada suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaisina selittävinä piirustuksina, vaikka niiden mukaan tehty rakennus ei ilmenemismuodoltaan ylittäisikään teoskynnystä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo että sama koskee nyt kysymyksessä olevia julkisivulaatan liittymädetaljeja koskevia piirustuksia. Korkein oikeus lausui, että tullakseen suojatuiksi piirustusteosten oli osoitettava omaperäisyyttä. Kysymyksessä olevat rakennuspiirustukset olivat tavanomaisia rakennuspiirustuksia vaille omaperäisyyttä.
14. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 1989:149 arkkitehdin suunnitteleman tyyppitalon ei katsottu nauttivan tekijänoikeussuojaa rakennustaiteen tuotteena, koska se ei arkkitehtonisilta elementeiltaan eikä myöskään kokonaisuutena ollut riittävän itsenäinen ja omaperäinen.
15. Tässä tapauksessa harkittavaksi jää se, ilmentävätkö piirustukset tekijänsä henkistä luomistyötä siinä määrin, että ne ilmaisultaan itsenäisinä ja omaperäisinä teoksina saavat tekijänoikeussuojaa.
16. Arkkitehdin lähtökohtana on ollut ulkoasultaan minimalistinen, arkiympäristöönsä korjausrakentamisen jälkeenkin sopeutuva rakennus. Piirustuksista ilmenee, että kaikki julkisivumateriaalit sekä ikkunat uusitaan. Täten koko julkisivun ilme on ollut arkkitehtonisen suunnittelun ja siihen liittyvän taiteellisen päätöksen teon kohteena. Julkisivumateriaalin valinnan ja siihen liittyvän

kiinnitysmekanismin sekä ikkunaratkaisujen suunnittelun jälkeen on laadittu yksilölliset detaljipiirustukset.

17. Niissä esimerkiksi julkisivumateriaalin liittymät rakennukseen ja ikkunoihin liittymäpeltiprofiileineen sekä värivalintoineen on tehty sekä teknisten vaatimusten että ulkonäön perusteella. Näin piirustuksiin liittyy lukuisia (yli 20) yksityiskohtia, mitkä eivät määräydy yksin valitun julkisivumateriaalin ja kiinnitystavan perusteella. Tällainen työ ei synny ilman tekijän luovaa ajattelua. Esimerkiksi rakennustietokortistosta, jota laajasti käytetään muuan muassa detaljisuunnittelussa, ei löydy tässä tapauksessa käytetyille ratkaisuille identtisiä malleja.
18. Tekijänoikeusneuvoston saamaan lausuntoliitteeseen oheistettujen detaljipiirustukset ovat siten tässä tapauksessa ilmaisultaan niin itsenäisiä ja omaperäisiä ilmentäen tekijänsä vapaita ja luovia valintoja, että ne yltyvät teostasoon. Tekijänoikeus ei suojaa työpiirustuksista ilmeneviä ideoita, periaatteita tai tietoja sellaiseen.
19. Kyseiset piirustukset on lähetetty lausunnonpyytäjän mukaan sähköpostitse toiselle arkkitehdille urakkalaskentaa varten tiedoksi, miten jossain tapauksissa on menetelty ilman että piirustuksia on käytetty missään vaiheessa toisessa projektissa. Piirustusten lähettäminen sähköpostin liitteenä yhdelle henkilölle ei ole kyseisen teoskappaleen saattamista yleisön saataviin. Sen sijaan liitetietona lähettämisen yhteydessä on tapahtunut kappaleen valmistaminen, mikä ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa on tekijänoikeuden loukkaus.
20. Tekijänoikeuden loukkauksen perustella maksettavasta korvauksesta voidaan yleisesti todeta, että se koostuu yhtäältä tekijänoikeuden haltijalle maksettavasta hyvityksestä ja toisaalta tietyissä tilanteissa sen lisäksi vahingonkorvauksesta. Tekijänoikeuslain 57 §:n 1 momentissa säädetään kohtuullisesta hyvityksestä. Joka vastoin tekijänoikeuslakia käyttää teosta, on velvollinen suorittamaan tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Hyvitysvelvollisuus syntyy tuottamuksesta riippumatta. Vahingonkorvauksen osalta TekijäL 57 §:n 2 momentin mukaisen vahingonkorvauksen on tarkoitettu vastaavan tekijälle teoksen käytöstä koitunutta todellista vahinkoa. Jos teosta käytetään tahallisesti tai tuottamuksesta, TekijäL 57 § 1 momentin mukaisen usein normaalia käyttökorvausta vastaavan hyvityksen lisäksi on 2 momentin perusteella suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. Vahingonkorvauslain

säännökset täydentävät TekijäL 57 §:n 2 momenttia (TekijäL 57 § 4 mom.). Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 57 §:n 1 ja 2 § momenttien mukaista korvausta on suoritettava teoksen tekijänoikeuslain vastaisen käytön perusteella. Tekijänoikeusneuvosto ei vakiintuneen käytäntönsä mukaisesti ole ottanut kantaa mahdollisen hyvityksen tai korvauksen suuruuteen, koska se edellyttäisi näytön arviointia. Hyvityksestä ja korvauksesta voidaan sopia vapaasti.

21. Tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltaansa kuulumattomana seikkana anna lausuntoa siitä, onko menettely mahdollisesti jonkin muun kuin tekijänoikeuslain mukaista tai vastaista.

Puheenjohtaja Taina Pihlajarinne

Sihteeri Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Taina Pihlajarinne (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Jukka Helle, Maria Rehbinder, Anne Salomaa, Satu Kangas, Marja Heikkilä-Kauppinen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Valter Niiranen, Marja Hamilo, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.

Äänestysratkaisu

Eriävä mielipide

Tapauksessa on kyse selittävien piirustusten teoskynnyksestä. Selittävien piirustusten osalta teoskynnys on oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa korkea.

Korkein oikeus on käsitellyt rakennuspiirustusten tekijänoikeutta tuomiossaan 1988:4. Asiassa oli kyse kokonaista rakennusta koskevista piirustuksista. Korkein oikeus totesi, että rakennus-

piirustukset voivat saada suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaisina selittävinä piirustuksina. Korkein oikeus lausui, että tullaan suojatuiksi piirustusteosten oli osoitettava omaperäisyyttä. Kysymyksessä olevat rakennuspiirustukset olivat tavanomaisia rakennuspiirustuksia vailla omaperäisyyttä. Tekijänoikeusneuvoston ratkaisussa TN 2016:14 rakennuspiirustus ei ilmentänyt tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja siinä määrin, että rakennuspiirustus olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos.

Kuullun asiantuntijan mukaan detaljipiirustusten laatiminen on vaatinut perehtymistä valmistajan laattojen kiinnitysjärjestelmään. Arkkitehdin on tullut huomioida mm. sadeveden, tuulen, ulkoilman ja sisäilman kosteuden käyttäytyminen sekä riittävä tuulettuminen. Arkkitehdin on tullut laatia liittymäksityiskohdat ikkunoiden yläreunaan ja alareunaan. Poikkeuksena valmistajan tarjoamiin detaljipiirustuksiin on arkkitehti valinnut ikkunapeltiin ratkaisun, jossa vastapelti estää tuulen alhaalta piiskaaman veden pääsyn rakenteisiin. Valittu ikkunapellin muoto on myös vaikuttanut rakennuksen ulkonäköön. Valmistajan tarjoamissa detaljipiirustuksissa on Suomen oloihin nähden liian ohut eristys ja detaljipiirustuksista ilmenee Suomen vaatimusten mukainen eristysratkaisu. Detaljipiirustuksista ilmenevät tekniset ratkaisut, materiaalikuvaukset ja esitystapa ovat suurelta osin valitun kiinnitysjärjestelmän ja rakennemateriaalien edellytysten sekä rakentamisen vaatimusten ja käytäntöjen sanelemia. Tekijänoikeusneuvoston saamaan lausuntopyyntöön oheistetut detaljipiirustukset eivät ole ilmaisultaan niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltaisivät teostasoon. Tekijänoikeus ei suojaa työpiirustuksista ilmeneviä ideoita, periaatteita tai teknisiä ratkaisuja. Detaljipiirustukset eivät tässä tapauksessa tekijänoikeusneuvoston vähemmistöön jääneiden allekirjoittaneiden jäsenten harkinnan mukaan nauti tekijänoikeuslain 1 § mukaista teossuojaa.

Omaperäistä ilmaisua suojaavan tekijänoikeussuojan sijaan lausuntopyyntöön kuvattuun käyttöön voivat soveltua muut oikeussuojakeinot, joiden soveltuvuuteen tekijänoikeusneuvosto ei kuitenkaan voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa.

Maria Rehbinder

Tuula Hämäläinen

Jukka Helle